

Sygn. akt II CSK 486/09

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 17 marca 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Grzegorz Misiurek (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz

SSN Krzysztof Strzelczyk

w sprawie z powództwa Bogdana W.
przeciwko Skarbowi Państwa - Zakładowi Karnemu w Ł.
o ochronę dóbr osobistych,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 17 marca 2010 r.,
skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 22 kwietnia 2008 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Powód Bogdan W. wniósł o zasądzenie od pozwanego Skarbu Państwa – Zakładu Karnego w Ł. zadośćuczynienia w kwocie 150.000 zł za naruszenie dóbr osobistych. W uzasadnieniu wskazał, że w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności został osadzony w celi przeludnionej i niedostatecznie wyposażonej, w warunkach urągających godności i prawa do intymności.

Sąd Okręgowy w Ł. wyrokiem z dnia 8 listopada 2007 r. oddalił powództwo w całości. Sąd ten ustalił, że powód skazany został na karę 15 lat pozbawienia wolności za przestępstwo rozboju popełnione w warunkach recydywy. Karę tę, której koniec upływa w 2011 r., od 3 października 2005 r. odbywa w Zakładzie Karnym w Ł. Powód osadzony tam został w celi o powierzchni 33,82 m², przeznaczonej dla 11 skazanych. Faktycznie w celi tej w różnych okresach od końca 2005 r. do lipca 2007 r. przebywało 15 lub 16 osób. Każda z nich miała osobne miejsce do spania i własną szafkę. Cella wyposażona była w podstawowy sprzęt kwaterunkowy, dwa telewizory, magnetofon, a kącik do załatwiania potrzeb fizjologicznych był odgrodzony murkiem 1m/1m i miał zainstalowane drzwi. Powód nie zgłaszał skarg dotyczących warunków bytowych oraz stanu swojego zdrowia. Nie skorzystał z propozycji administracji Zakładu Karnego przeniesienia do oddziału półotwartego. W Zakładzie tym występowało okresowe przeludnienie w celach, sięgające 130% dopuszczalnej normy (3 m² na skazanego), o czym powiadomiono sędziego penitencjarnego.

Oceniając tak ustalony stan faktyczny Sąd Okręgowy uznał, że warunki, w jakich przebywał powód, spełniały wymogi określone w art. 40, 41 i 47 Konstytucji, a ograniczenia, których doznawał, nie naruszały jego godności ani innych dóbr osobistych, lecz były normalnym następstwem wykonania kary. Przeludnienie w celi, w której przebywał powód, miało charakter wyjątkowy (art. 248 k.k.w.), przy czym przekroczenie normy powierzchniowej na jednego skazanego nie było nadmierne. Warunków tych nie można uznać za niegodziwe. Sam powód nie chciał skorzystać z możliwości ich poprawy, odmawiając zgody na

przeniesienie do oddziału półotwartego. W konsekwencji Sąd Okręgowy stwierdził, że powód nie doznał krzywdy moralnej ani uszczerbku na zdrowiu w związku z pobytem w przeludnionej celi, stąd też nie może skutecznie poszukiwać ochrony przewidzianej w art. 23 i 24 k.c.

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 22 kwietnia 2008 r. oddalił apelację powoda od wyroku Sądu Okręgowego. Aprobując przyjęte za podstawę zaskarżonego ustalenia faktyczne i ich ocenę prawną podkreślił, że umieszczenie powoda w przeludnionej celi było działaniem zgodnym z prawem

Zgodnie z wymogiem przewidzianym w art. 248 § 1 k.k.w. powiadomiono sąd penitencjarny o konieczności umieszczenia w celi dodatkowych skazanych i decyzja ta została zaakceptowana. Niezakreślenie czasu odbywania kary przez powoda w warunkach przeludnienia nie stanowił uchybienia, skoro art. 248 § 1 k.k.w. nie zakreśla ram czasowych zastosowania takiego rozwiązania. Sąd Apelacyjny zaakcentował również, że osadzony w zakładzie karnym musi liczyć się z dolegliwościami i ograniczeniami wynikającymi z pozbawienia wolności. Do naruszenia dóbr osobistych dochodzi jedynie wówczas, gdy cierpienie i upokorzenie przekraczają nieunikniony element cierpienia wpisanego w odbywanie kary pozbawienie wolności (orzeczenia ETPC nr 38812/97 i 50390/99 z 29 kwietnia 2003 r.). W rozpoznawanej sprawie sytuacja taka nie wystąpiła, o czym świadczy także rezygnacja powoda z możliwości poprawy warunków odbywania kary.

Powód w skardze kasacyjnej opartej na podstawie określonej w art. 398³ § 1 pkt 1 zarzucił naruszeniu art. 248 § 1 k.k.w. przez jego błędna wykładnię i niewłaściwe zastosowanie oraz art. 110 § 2 k.k.w., art. 24 w związku z art. 448 k.c., art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka w związku z art. 40 i 41 ust. 4 Konstytucji RP przez ich niezastosowanie. W konkluzji wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie tego orzeczenia i wydanie rozstrzygnięcia co do istoty sprawy zgodnie z żądaniem pozwu.

Pozwany Skarb Państwa – Zakład Karny w Ł., zastąpiony przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa, w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniósł o jej oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sąd Apelacyjny, uznając żądanie zapłaty zadośćuczynienia za bezzasadne, wskazał na brak przesłanek usprawiedliwiających twierdzenie, że umieszczenie powoda przez administrację pozwanego Zakładu Karnego w przeludnionej celi naruszało jego godność i prawo do prywatności, a także pozwalających przyjąć, iż podjęta w tym przedmiocie decyzja była działaniem bezprawnym. Podniesionym w skardze kasacyjnym zarzutom, kwestionującym powyższą ocenę, nie można odmówić słuszności.

W judykaturze (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 28 lutego 2007 r., V CSK 431/06, OSNC 2008, nr 1, poz. 13 oraz z dnia 2 października 2007 r., II CSK 269/07, OSNC-ZD 2008, nr 3, poz. 75) trafnie zwrócono uwagę, że wymóg zapewnienia przez Państwo godziwych warunków odbywania kary pozbawienia wolności jest jednym z podstawowych obowiązków demokratycznego państwa prawnego, wynikającym z norm prawa międzynarodowego. Zgodnie bowiem z art. 10 ust. 1 ratyfikowanego przez Polskę międzynarodowego paktu praw osobistych i publicznych z dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167 i 169) oraz art. 3 e.k.p.c., każda osoba pozbawiona wolności musi być traktowana w sposób humanitarny i z poszanowaniem przyrodzonej godności człowieka. Zasady powyższe zostały recypowane do polskiego porządku prawnego i wyrażone w art. 40, 41 ust. 4 i art. 47 Konstytucji.

Prawo do godnego odbywania kary pozbawienia wolności niewątpliwie należy zaliczyć do katalogu dóbr osobistych podlegających ochronie. Działania naruszające te dobra mogą zatem rodzić odpowiedzialność Skarbu Państwa na podstawie art. 24 i 448 k.c.

Z przyjętych za podstawę zaskarżonego wyroku ustaleń faktycznych wynika, że powód - w związku z okresowym przeludnieniem występującym w pozwanym Zakładzie Karnym - przez 18 miesięcy przebywał w celi o powierzchni 33,82 m² wespół z 14-15 innymi skazanymi. W celi tej na jednego skazanego przypadło

zatem 2,11-2.25 m². Korzystanie z tego pomieszczenia ograniczone było, rzecz jasna, przez miejsca do spania, kącik sanitarny oraz inne sprzęty. Trudno więc zgodzić się z oceną Sądu Apelacyjnego – co trafnie podniesiono w skardze kasacyjnej - że tak znaczące i długotrwałe odstępstwo od standardu określonego w art. 11 § 2 k.k.w. (3m² na jedna osobę) nie naruszyło godności i prawa do prywatności powoda.

Trzeba zauważyć, że Europejski Trybunał Praw Człowieka, wypowiadając się w kwestii wielkość celi, w jakiej powinni przebywać więźniowie, w wyroku z dnia 9 marca 2006 r. w sprawie Cenbauer przeciwko Chorwacji (skarga nr 73786/01) uznał powierzchnię 2.8 m², która przypadła na osadzonego w rozpoznawanej sprawie, za sprzeczną ze standardami Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom. Również Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu wyroku z dnia 26 maja 2008 r., SK 25/07, OTK-A 2008, nr 4, poz. 62, wyraził pogląd – podzielany przez skład orzekający - że nadmierne zagęszczenie celi może samo w sobie kwalifikowane jako traktowanie niehumanitarne. Sąd Apelacyjny zapatrywanie to *a priori* odrzucił, co nie pozwala skutecznie odeprzeć zarzutu naruszenia art. 24 w związku z art. 448 k.c.

Trafne okazały się też zarzuty kwestionujące ocenę zgodności z prawem działania pozwanego w płaszczyźnie art. 110 § 2 i 248 § 1 k.k.w. (omyłkowo oznaczonych w skardze kasacyjnej jako przepisy kodeksu postępowania karnego)

Sąd Apelacyjny badając legalność działań pozwanego, w istocie nie rozważył, czy w okolicznościach rozpoznawanej sprawy wystąpił „szczególnie uzasadniony wypadek”, pozwalający na umieszczenie powoda w celi, w której na jedną osobę przypadła powierzchnia mniejsza niż 3 m². Powołanie się na fakt występowanie w zakładzie karnym okresowego przeludnienia, bez wskazanie przyczyn tego stanu rzeczy, nie stanowi dostatecznej przesłanki usprawiedliwiającej – w oparciu o art. 248 k.k.w. - odstępstwo od normy powierzchniowej przewidzianej w art. 110 § 2 k.k.w.

Obowiązujący w okresie pobytu powoda w przeludnionej celi art. 248 § 1 k.k.w. pozwalał dyrektorowi zakładu karnego lub aresztu śledczego umieścić skazanego w celi o powierzchni mniejszej niż 3 m² na jedną osobę, ale tylko

w szczególnie uzasadnionych wypadkach i jedynie na czas określony. Przepis ten, jako wprowadzający wyjątek od zasady przewidzianej w art. 110 § 2 k.k.w., podlegał ścisłej interpretacji. Tym samym ocena, czy zostały spełnione przesłanki uzasadniające umieszczenie skazanego w przeludnionej celi, powinna być dokonywana ze szczególną wnikliwością. Pod pojęciem „szczególnie uzasadniony wypadek” należało rozumieć przypadek nadzwyczajny, szczególny, a nie każdą, dowolną sytuację (por. uzasadnienie wyroku Trybunału Konstytucyjnego, SK 25/07). Pod pojęcie to mogły podpadać takie sytuacje jak np. wzrost liczby przestępstw i wyroków skazujących na bezwzględne kary izolacyjne, wprowadzenie stanu wojennego, wyjątkowego lub klęski żywiołowej, wystąpienie stanu epidemii lub zagrożenia epidemiologicznego w zakładzie karnym (por. art. 110 § 2a i 2b k.k.w. w brzmieniu obowiązującym od dnia 6 grudnia 2009 r.). Do stwierdzenia wystąpienia „szczególnie uzasadnionego wypadku” nie wystarcza zatem ogólnikowe powołanie się na istniejący w kraju stan przeludnienia zakładów karnych.

Zgodnie z art. 248 § 1 k.k.w., umieszczenie osadzonego w celi o powierzchni nie odpowiadającej standardom określonym w art. 110 § 2 k.k.w. mogło nastąpić jedynie na czas określony. Rozwiązanie takie mogło być więc zastosowane na czas ściśle określony, nie nadmiernie długi (por. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z 28 lutego 2007 r., V CSK 431/06). Wbrew stanowisku Sądu Apelacyjnego, brak sprecyzowania w treści art. 248 k.k.w. maksymalnego okresu umieszczenia osadzonego w celi nie zapewniającej 3 m² na osobę, nie stanowił argumentu usprawiedliwiającego odstępstwo od obowiązującej normy powierzchniowej na czas nieoznaczony. Taki wniosek pozostaje w oczywistej sprzeczności ze znaczeniem użytego przez ustawodawcę zwrotu „czas określony” oraz dyrektywą nakazującą dokonywanie ścisłej wykładni przepisu przewidującego wyjątek od reguły.

Zgodnie z art. 30 Konstytucji, przyrodzona i niezbywalna godność człowieka jest wartością nienaruszalną, a jej poszanowanie i ochrona stanowi obowiązek władz publicznych. Konieczność przestrzegania tego obowiązku nabiera szczególnego znaczenia wtedy, kiedy Państwo – w ramach swojego imperium – realizuje zadania represyjne. Wykonywanie tych zadań nie może ograniczać

godności osób odbywających karę pozbawienia wolności i prawa do traktowania w sposób humanitarny, gdyż prawa te mają charakter absolutny. Powołana przez Sąd Apelacyjny okoliczność rezygnacji powoda z możliwości przeniesienia do oddziału półotwartego nie może być zatem traktowana jako wyłączająca bezprawność działania strony pozwanej.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł, jak w sentencji.